

ליקוטי מוהר"ן בפרשה - 272

פרשת פינחס ה'תשפ"ז / מאת הרב"ג אליהו עטייה שליט"א

לקבלת השיעור במייל:
6537488@gmail.com

האור החיים

הסבא רבא והקהילה במקסיקו / הסבא ויהדות מקסיקו / סיפורי מופתים ויראת שמים / הסיפור בגינה בבאר שבע / עם הקצין בשוק / הקשר לרבי נחמן - הסבא רבא למד ליקוטי מוהר"ן / העוסק בצרכי ציבור באמונה תורתו משתמרת / מסירות נפש לארץ ישראל / הציל יהודים מגילוח בתער / הבית הכנסת היחיד שעמד ברעידת האדמה במקסיקו / מעלת האור החיים הקדוש - בחינת משיח / עדות החיד"א על האור החיים / המעשה של ר' חיים ויטאל עם מי גיחון / סעודת ההילולא להראות כמה מחבבים את תורת הצדיק / טעמי מניין בני ישראל בפרשת פנחס / "הנזק משפחת הנזכ" - שם י"ה שמעיד על ישראל / מדוע בחתימת שמות המשפחות התהפכו אותיות י"ה / כסא הכבוד נקרא "היכל קדש" כי מכון כנגד בית המקדש / כוונת שתי שמות הוי"ה אדני" / ביאור תירוץ האור החיים / חותם שם ה' בשבטי ראובן שמעון וזבולון / הטעם שלא כתוב בכל השבטים חותם י"ה / חותם י"ה שהוצרך בשבטי ראובן ושמעון / יישוב הפסוק "וַיָּאֵר ה' כִּי שְׂנוּאָה לָאֵה" / מדוע זבולון נצרך לחותמת הזבולוני / ביאור מעשה לאה קודם לידת יששכר / יששכר וזבולון תרי פלגי גופא / מכח המעשה עם יששכר נולד גם זבולון

השיעור לרפואה שלימה של שרון בן נעימה נעמי יאל נא רפא נא לוי ולעילוי נשמת אולגה (חולה) בת סימי ומאיר זכרונה לברכה

הסבא רבא והקהילה במקסיקו

א. בפרשת פנחס חלה ההילולא של האור החיים הקדוש. אולם, לנו במשפחה יש גם את ההילולא של הסבא רבא (רבי מרדכי עטייה זצ"ל), אשר נסתלק לבית עולמו כהיום הזה, י"ד תמוז, בשנת תשל"ח, לפני 48 שנים. הסבא רבא זכה להעמיד את תורת הקבלה בדור הזה, וכל הראשי ישיבות הגדולים מלמדי הקבלה בדור הזה, הם כולם תלמידים שלו. וזו זכות עצומה שנפלה בחלקו, שעל ידו לא תשתכח תורת הקבלה מישראל.

הסבא ויהדות מקסיקו

ב. מלבד זאת, הוא כיהן גם כן כרבה הראשי של מקסיקו סיטי. כאשר הגיע למקסיקו, היה המצב הרוחני כבי רע, חס וחלילה חורבן היהדות, לא שבת ולא כשרות, והתבוללות ה' ירחם. הוא היה אדם חזק ותקיף מאוד, תקיף כפשוטו, חזק ותקיף, ובמסירות נפשו העמיד את הקהילה על תילה. וברוך ה', כיום במקסיקו, במקום בו פעל, החזיר מאות ואולי אף אלפים בתשובה, משפחות שלמות, ויש מהם כיום אברכים רבים מאוד.

כשהייתי באומן בשנה האחרונה, אמרו לי שיש כאן קבוצה של 160 אנשים ממקסיקו, דהיינו כ-160 משפחות. ושם כל כך התרגשו כשהראו להם שאני הנכד שלו, עד שקנו את פתיחת ההיכל של הפרנסה ב-15,000 דולר, וכיבדו אותי בה. כי יש להם הכרת הטוב גדולה לסבא רבא, שהציל את היהדות במקסיקו.

וברוך ה', גם כיום באים משם אברכים שיושבים ולומדים בהרבה ישיבות. וגם בוער אצלם הענין של החזקת התורה, שברוך ה' היהודים שם, ורבים מקהילתו של הסבא רבא, הינם אנשים אמידים ותומכי תורה גדולים. וכל זה הינו פרי פעולותיו הכבירות של הסבא.

סיפורי מופתים ויראת שמים

ג. לסבא רבא היה כוח עצום להעביר יראת שמים לזולתו, שמעתי בחגיגת הבר מצוה שלי מפי הגאון הרב יהודה עדס שליט"א - הרב עדס כובד לשאת דברים בבר מצוה שלי, והוא פתח ואמר: "אני אספר לכם סיפור מהסבא רבא של הבר מצוה", וסיפר: היה יהודי אחד במקסיקו שיצא בשבת רחמנא ליצלק, והלך ברחוב כשסיגריה

דלוקה בפיו - חילול שבת בפרהסייה. והסבא רבא ראה אותו, ובלי חוכמות, ניגש אליו ונתן לו סטירת לחי מצלצלת באמצע הרחוב לעיני כל הציבור, ושאג בקולו העצום 'אתה מעשן בשבת?' והפלא ופלא, מיד כשקיבל את הסטירה, גחן אותו יהודי לנשק את ידו של הסבא, זרק את הסיגריה והתלווה אליו לבית הכנסת. ומאותו זמן קיבל על עצמו לשמור שבת קודש.

ורבי יהודה עדס סיים את דבריו ואמר: "אם אני הייתי נותן סטירה לכזה יהודי שמחלל שבת בפרהסייה, הוא היה בודאי נותן לי מכות ברחוב! אבל סטירה של רבי מורדוך הייתה מעבירה יראת שמים". זה היה כוחו המיוחד. היתה לו יראת שמים עצומה, שחדרה ועברה לכל אחד ואחד, עד שאפילו דרך הסטירה עברה יראת שמים.

הסיפור בגינה בבאר שבע

ד. עוד סיפור מעין זה, כאשר כבר עלה לארץ, היה שבת בבאר שבע, שבת אחת בדרכו לבית הכנסת, ראה יהודי עובד בגינתו. נודעזע הסבא: מה זה? יהודי עובד בגינה בשבת? חורש, קוצר, זורע? ניגש ונעמד לו ממש בין הרגלים. הלה שאל: "מה אתה מפריע לי?". ענה לו הסבא: "אתה מפסיק הרגע והולך אתי לבית הכנסת!". הלה סירב: "לא, אל תפריע לי". אך הסבא בתקיפותו אמר: "אני לא זו מכאן עד שאתה הולך אתי לבית הכנסת!". כשראה אותו יהודי איך אדם מבוגר בעל הדרת פנים עומד עליו כך, התבייש והלך עמו לבית הכנסת. זו הייתה דרכו בקודש, ביראת שמים עצומה.

עם הקצין בשוק

ה. ועוד אבא מספר, שפעם אחת הלך עם סבא בשוק. והולך לפנייהם איזה קצין בכיר, עטור דרגות וכו'. ואבא רואה כיצד הסבא מרים את מקלו, ניגש מאחורי הקצין ונותן מכה חזקה על גב הקצין עם המקל! אבא, שהיה בחור צעיר בן 18 או 19, נבהל וחשב: "מה יהיה עכשיו?". קצין באותם ימים היה קצת אדפ חשוב, לא כמו היום. הקצין מסתובב, לאחר שחטף מכה כזו באמצע השוק, אך ברגע שראה את פניו של הסבא, ישר נשק את ידו. והסבא גער בו בצעקה: "איפה היית היום בותיקין?!". כזו הייתה דרכו, כולו אש קודש של יהודי מלא ביראת שמים.

הקשר לרבי נחמן - הסבא רבא למד ליקוטי מוהר"ן

ו. עוד סיפור נוסף שקשור אליי אישית. סבי, הרב אליהו עטייה זצ"ל (בנו של הסבא רבא), בסוף ימיו, לאחר שאני התקררתי לרבינו, התקרר אף הוא קצת. הוא היה קורא 'תיקון הכללי' בכל יום. וכן כשהוצאתי לאור את 'ספר המידות', סבא היה קורא בו מדי יום ביומו. פעם אמר לי, שאילו היה בכוחו (והוא כבר היה אז למעלה מ-90), היה נוסע לאומן כדי לומר את התיקון הכללי על הציצין הקדוש.

ואז הוסיף ואמר לי משפט שחשוב לי מאוד: "אתה יודע, אליהו, למה התקררתי לרבי נחמן? הרי איך הגעת אתה לרבי נחמן? אגיד לך את הסוד". וכך גילה לי סבי: "תדע לך שאבא שלי היה לומד ליקוטי מוהר"ן. ובגלל שהוא למד ליקוטי מוהר"ן, אתה, הנין הראשון שלו, זכית מכוח לימודו להתקרר לרבי נחמן". כך אמר לי סבי. ובאמת, נוכחתי לראות בספריו של הסבא רבא שכמה פעמים הוא מביא מדברי ה'ליקוטי מוהר"ן'.

העוסק בצרכי ציבור באמונה תורתו משתמרת

ז. הסבא רבא ר' מרדכי היה בעל זיכרון חזק מאוד, וסבי היה אומר לי שזה פלא עצום. שכן, בספריו הוא מביא מכל מרחבי התורה כולה – ש"ס, שו"תים, מדרשים. ואמר לי סבי: הוא עסק כה רבות בצרכי הציבור, מתי היה לו כל כך הרבה זמן ללמוד בהיקף כזה, כפי שמשתקף מספריו? אלא שהתקיים בו הכלל, שמי שעוסק בצרכי ציבור באמונה ועמל בתורה לשם שמים, תורתו משתמרת ומתקיימת בידו. כל מה שלמד היה זוכר היטב. וגם לימודו היה באש קודש ובהתלהבות גדולה מאוד, ולכן הדברים היו נחקקים בזיכרונו.

מסירות נפש לארץ ישראל

ח. הנושא שעליו מסר את נפשו ודיבר עליו כל ימי חייו, היה קדושת ארץ ישראל. זה היה החיים שלו. כל יהודי שהיה יכול לקרב ולעודדו לעלות לארץ ישראל – היה עוסק בדבר הזה. וגם הוא בעצמו, בעת שביהן כרב במקסיקו שאף תמיד מתי יזכה לעלות הוא עם משפחתו לארץ ישראל. הסבא רבא לא התפרנס מהקהילה, אלא שלח ידיו גם במסחר. הוא המציא איזה המצאה הקשורה לכרטיסים (לא הבנתי כהוגן את הבינס הזה), והם נעשו אנשים אמידים מכך תוך תקופה קצרה מאוד.

וברוך ה', כשהם היו במקסיקו, ישבו בכבוד, מחד גיסא הוא כיהן כ'הרב', ומאידך גיסא הייתה לו פרנסה ברוך ה' בשפע ולא מהקהילה. אבל הוא רוצה לעזוב את הכל ולזכות עלות לארץ ישראל. באותם ימים, לפני מלחמת תש"ח, עליה לארץ ישראל דרשה מסירות נפש של ממש. אמרו לו: "רבינו, מה תלך לארץ ישראל? אין שם מה לאכול". ולא כמליצה, אלא באמת לא היה כלום. הוא שוחח עם בן דודו, הגאון מרן ראש הישיבה הרב עזרא עטייה זצ"ל, ושאל אולי לפחות יתן לו איזה משרה להיות רב בישיבת 'פורת יוסף'. השיב לו הרב עזרא: "אין מה לאכול! מאין אתן לך? לישיבה עצמה אין כלום".

אך הסבא רבא לא אכפת היה מכלום, והוא עלה עם כל המשפחה – שמונה ילדים בלי עיני הרע (התשיעי נולד בא"י) – לארץ ישראל בלי כלום. הוא הביא את חסכוניותו, שכרו דירה וישבו בארץ. רק, כמו שאמרו לו, באמת לא היה מה לאכול. על כן נאלץ לחזור לחוץ לארץ, והיה שולח פרנסה כל הזמן. ואמר לאשתו ולילדיו: "אתם תגורו בארץ ישראל, ואני אסע ואחזור כל הזמן". נסיעה באותם ימים באונייה ארכה חודשיים! ובאונייה לא היה מה לאכול כשר. אמנם היה שם משגיח כשרות, אך הסבא קצת שאל אותנו שאלות בכשרות וראה שאינו יודע כלום, המשגיח בקושי הבין משהו ואי אפשר לסמוך עליו. ואכל ירקות חיים וכו' במשך כל החודשיים.

הציל יהודים מגילוח בתער

ט. ואספר עוד סיפור על מסירות נפשו של הסבא רבא הצדיק. באותה תקופה היה ניסיון גדול מאוד, רחמנא ליצלן, בעניין הגילוח. אנשים היו מגלחים בתער, שכן טרם הומצאו מכונות הגילוח. יהודי היה בא לבית הכנסת, והסבא זיהה מיד שהוא מתגלח בתער (שהרי גילוח תער זה "אפס אפס", רואים מיד), בוקר אחד קודם שהתגלח משך אותו הסבא עמו לביתו לאחר התפילה, בוא תאכל איתנו ארוחת בוקר. טוב, הגיע לבית, שלח את הסבא שלי ואמר לו: "אלהיה, לך תקנה

בבית מרקחת מישע"י. מישע"י הייתה משחה להסרת שיער, שכיום בקושי יודעים מהי. אך כשאני למדתי בישיבת 'אור ישראל', בימי ישיבי כל הפנימייה הייתה סירחון נורא, שכן כשהיו מערבבים את ה'מישע"י עם מים עלה ממנו ריח איום ונורא. אולם הרבה בני הישיבה הקפידו שלא להתגלח אפילו במכונה, והשתמשו במישע"י הזה, וזה היה ריח נורא.

כאמור, הסבא רבא שלח לקנות את המישע"י הוא הורה לסבי: "תכין את המישע"י והביא לו סבי את הצלוחית. ותוך כדי דיבור זינק הסבא רבא על פניו של היהודי ומורח לו את המישע"י הלה התחיל לצעוק מהסירחון, והסבא מרגיעו: "לא, לא! אני אגלח אותך". הסבא, הרב הראשי, מגלח את אותו יהודי ומורח לו את המשחה, ופוסק נחרצות: "מעכשיו ואילך לא תתגלח אף פעם בתער!". וכך באמת היה.

לאחר מכן, הסבא רבא היה נוסע מדי פעם ממקסיקו לארצות הברית. באותה עת יצאה המצאה חדשה – 'מכונת גילוח'. ומיד כשיצאו, רכש הסבא בהון גדול כמה מכונות! הוא הציב אותן בבית הכנסת והכריז לחברים ולכולם: "כולכם תתגלחו בחינם. הנה, קניתי כמה מכונות!". זו הייתה אז יוקרה להשתמש במכונה, וכך עודד את כולם להתגלח בבית הכנסת, העיקר שלא יתגלחו בתער. ככה מסר את נפשו על כל מצווה ומצווה.

הבית הכנסת היחיד שעמד ברעידת האדמה במקסיקו

י. ודבר אחרון שאספר: לקהילה שהקים במקסיקו קראו קהילת "רודפי צדק". בני הקהילה הקדושה רצו לבנות בית כנסת. אמר להם הסבא: "תשמעו, את בית הכנסת נבנה בעצמנו בידיים". ובנו את הבניין בעצמם. והיות שנפסק בהלכה 'לרומם את בית אלוקינו', דאג הסבא שבית הכנסת יהיה הבניין הכי גבוה באותו זמן במקסיקו סיטי. בנוסף, בנו גם מקווה מפואר. אבא שלי היה שם והביא לנו כמה תמונות משם.

ופלא פלאות! לפני כ-40 שנה, אחרי ראש השנה תשמ"ז, הייתה רעידת אדמה במקסיקו סיטי, והיה שם הרס לא נורמלי (רעידה מס' 8 בסולם ריכטר)! אבא שלי סיפר: "ראיתי בעיניי אחר כך כשנסעתי לשם, איך כל הבניינים מסביב היו הרוסים, ורק בניין אחד הכי גבוה עומד!". הבניין של בית הכנסת. ובאמת, הקהילה הקדושה הזאת, גם כשיהודים עוברים ממקום למקום, הם נוסעים באמצע השבוע במיוחד כדי לעשות מניינים בבית הכנסת הזה.

קצת דיברנו והזכרנו מתולדותיו של הצדיק הקדוש הזה, רבי מרדכי עטייה זצ"ל, שעיקר הפעולה שלו המדהדת עד היום זה העניין של ספרי הקבלה שהדפיס ולימד. הוא היה הראשון פה בארץ שהדפיס את כל ספרי הקבלה והראשון שלימד קבלה לצעירים, וברוך ה' בזכותו לא נשתכחה היום תורת הקבלה.

מעלת האור החיים הקדוש – בחינת משיח

יא. עתה אנחנו נמצאים בהילולא של האור החיים הקדוש, תמיד אנו מזכירים את מה שאמר הבעל שם טוב הקדוש על האור החיים הקדוש: לבעל שם טוב הייתה נפש משיח בן דוד, ואילו לאור החיים הקדוש הייתה רוח של נשמת משיח בן דוד. הבעש"ט רצה מאוד לעלות לארץ ישראל עצמה, ועיקר המטרה של נסיעתו לארץ הייתה כדי לפגוש את האור החיים הקדוש.

לכן רבי חיים ויטאל עשה קפיצת הדרך והגיע לדמשקן ומיד נגלה אליו האר"י ז"ל בדמשק, ואמר לו: הסבלת עשו פי זה השר הנה גלגול סנחריב, וכן נקרא 'אבו ספי' שבְּעַרְבֵי פְּרוּשׁוֹ 'אבי החרבות', ואתה יש בך ניצוץ חזקיה המלך והיתה שעת הכשר לתקן ולפתח מי גיחון, פי שלא ברצון חכמים עשה חזקיה המלך ע"ה, שהוא מהדברים שלא הודו לו חכמים (ברכות י), ובזה היתה 'אתחלתא דגאולה'. וענה ר' חיים שלא רצה להשתמש בשמות הקודש, ואמר לו האר"י, אם לא היית לבסוף משתמש בשמות הקודש הייתי מודה לך, אבל לבסוף השתמשת והגעת לכאן בשמות הקודש.

סעודת ההילולא להראות כמה מחבבים את תורת הצדיק

יד. ולכבוד ההילולא של האור החיים הקדוש נלמד היום איזה ענין מתורתו, שעל ידי זה שפתותיו דובבות בקבר. ואם תשאל: למה עשינו סעודה? הרי העיקר שתגיד דברי תורה! אולם, כולם מכירים את דברי הגמרא במסכת פסחים (פסחים סח): "הכל מודים בעצרת דבְּעֵינֵינּוּ נְמִי לְכֶסֶם. מַאי טַעְמָא? יוֹם שְׁנִתְּנָהּ בּוֹ תוֹרָה הוּא", ומסביר שם רש"י (ד"ה דבְּעֵינֵינּוּ נְמִי לְכֶסֶם) וז"ל: "שִׁמְחוּ בּוֹ בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֵּה, לְהֵרָאוֹת שְׁנוֹחַ וּמְקַבֵּל יוֹם זֶה לְיִשְׂרָאֵל שְׁנִתְּנָהּ בּוֹ תוֹרָה" עכ"ל. והרי שעל חידושי תורה צריך לעשות סעודה, כי על ידי הסעודה אתה מראה שחביבין עליך דברי התורה האלו. ולכן עכשיו כשאנחנו רוצים להגיד דברי תורה מתורתו של האור החיים הקדוש, אנחנו עושים סעודה לכבוד הדברי תורה שלו, בפרט ביום היארצייט שלו, בשביל להראות כמה חביבים וחשובים עלינו דברי תורתו.

טעמי מניין בני ישראל בפרשת פנחס

טו. ידוע כי הפרשה שקוראים בשבת, בכל יום מימות השבוע, מאירה את העלייה שכנגד אותו היום. ולפי זה, ביום ראשון מאירה עליית ראשון, ביום שני עליית שני, ביום שלישי עליית שלישי, וביום רביעי עליית רביעי וכו'. ואם נתבונן בעליית "שני" – כנגד היום, היא מדברת על מניין בני ישראל. וכמו שכתוב בפסוקים (במדבר כו, א) "וַיְהִי אַחֲרֵי הַמִּגְפָּה", שאז הקדוש ברוך הוא אומר שצריך למנות שוב את ישראל. ומביא רש"י שני טעמים לדבר: אחד, משל לרועה שמסרו לו צאן, מוסרים לו את הצאן וסופרים אותם, ואותו דבר גם כן כשלוקחים ממנו את הצאן שוב פעם מונים אותם. וכן משה רבינו מחזיר את צאן ישראל לקדוש ברוך הוא למנות רועה אחר, וכמו שכתוב (שם כו, טו) "יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הַרְחֹחַת לְכָל בָּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה, אֲשֶׁר יֵצֵא לְפָנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֵא לְפָנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יָבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת ה' בְּצֵאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רָעָה", ולכן סופרים את ישראל לדעת מה קיבלת ומה חזרת.

ועוד מביא רש"י, שהענין בסמיכות לכתוב "וַיְהִי אַחֲרֵי הַמִּגְפָּה", משל לזאב שקפץ על הצאן וטרף כמה מהם, מה עושה הרועה? בודק כמה הנזק, כמה נשאר וכמה חסרו חלילה. גם כאן הייתה מגפה גדולה, מתו עשרים וארבעה אלף מישראל. ולכן צריך למנות שוב את ישראל.

"חֲנוּךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֻכִּי" – שם י"ה שמעיד על ישראל

טז. רק שהתורה בשמות של המשפחות הוסיפה אותיות י"ה לכל שם, וכמו שכתוב (במדבר כו, ה) "דְּרֵאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֻכִּי". וכבר רש"י בשם חז"ל: מה זה "החנכ"י? עם אות ה'

ויסוד הדבר הוא, כי על ידי שהיו מתאחדים שניהם יחדיו, היה נעשה זיווג המידות העליונות של 'נפש' משיח בן דוד (שנמצאת כבעל שם טוב) יחד עם 'רוח' משיח בן דוד (שנמצאת באור החיים הקדוש), והייתה נולדת בחינת 'נשמת' משיח בן דוד. והכלל הוא, שברגע שישנם נפש, רוח ונשמה, כבר באים מאליהם החיה והיחידה. כך היו נשלמים כל חמשת חלקי נשמת משיח בן דוד, והיה מגיע משיח צדקנו. והיו העניין הגדול והקדוש של האור החיים. וכמו שכתב האור החיים הקדוש בעצמו בפירושו (דברים טו, סוף פסוק ז) וז"ל: "שִׁיעֲרִיף אָדָם בְּדַעְתּוֹ שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הוּא לְתַבְּלִית דְּבָר זֶה שֶׁל מְשִׁיחַ ה' שְׁמוֹ חַיִּים" והוא התכוון בזה על עצמו, שהיה ראוי אם הדור היה זכאי לכך להיות 'משיח'.

היו מהדורות של כל מיני "חכמולוגים" שהשמיטו את השורה הזו מספרו של האור החיים הקדוש. ברוך ה' כיום כבר אין השמטות, לא בספרים של רבינו הקדוש ולא באור החיים הקדוש, והחזירו את ההשמטה למקומה. ו"מְשִׁיחַ ה' שְׁמוֹ חַיִּים".

עדות החיד"א על האור החיים

יב. החיד"א זיע"א – גאון הגאונים – כותב על האור החיים הקדוש (שם הגדולים חלק גדולים מערכת ח' אות מ"ב), שזכה ללמוד בישיבתו. וז"ל: וְאֲנִי הֶצְעִיר זְכִיתִי וְהֵייתִי בִישִׁיבְתוֹ הֶרְמֵתָה וְעֵינַי רָאוּ גְדֻלַּת תּוֹרָתוֹ עוֹקֵר הָרִי הָרִים וְקִדְשָׁתוֹ הַפְּלֵא וּפְלֵא. וְלִפִּי דוֹרְנוּ הָיָה לֵב הָרֵב מְבַעֵית בְּתַלְמוּד וְהָיָה כְּמַעֲזֵן הַמִּתְגַּבֵּר. וְהָן בְּעוֹן הַדּוֹר כְּמַעֲט שְׂכ"ב וּבְחֻדָּשׁ תַּמּוּז תַּק"ג עָלָה לְשָׁמַיִם בְּן מ"ז שָׁנָה זְלָה"ה.

המעשה של ר' חיים ויטאל עם מי גיחון

יג. בשיעורים האחרונים דיברנו על ענין המשיחים והתכללותם, והבחינה של הבעש"ט והאור החיים הם בחינות משיח בן דוד, ואילו הבחינה של האר"י ושל ר' חיים ויטאל היו בחינות משיח בן יוסף. והבאנו שאמר בנו של ר' חיים ר' שמואל ויטאל, וכמו שמובא בשער הגלגולים (הקדמה ל"ו בהגהת אמר שמואל), וז"ל: ראה ראיתי, כי היה מפחד אבי זלה"ה מאד מאומות העולם שלא יהרגוהו ח"ו, עכ"ל. כי היה בחינת 'משיח בן יוסף', שיש עליו גזירה וכו'.

ומביא החיד"א (בשם הגדולים שם באות כ"א) מעשה שהיה: היה שם בירושלים מושל, פחה רשע אבו סיפ"ן ימח שמו, הרשע הזה הגיע יום אחד לרבי חיים ויטאל ואמר לו: "אני יודע שהיה לכם פעם מלך גדול שקראו לו חזקיהו, והוא סגר את מי גיחון, ושלכן חסר עכשיו מים בירושלים. והיות ואתה הרב הכי גדול של היהודים, אני גוזר עליך שתפתח את מעיין גיחון כדי שיהיו מים בירושלים, שכן אין פה מספיק מים".

ורבי חיים ויטאל ידע, שכדי לפתוח את מעיין גיחון הוא יהיה מוכרח להשתמש בשמות הקודש, והוא לא רצה לעשות זאת. ובזמנם, הרי לא היה מושג כזה לסרב – אם מושל אומר לך משהו: עשית – טוב, לא עשית – מיד דמו בראשו! היו הורגים ישר על המקום, ללא משפט. ורבי חיים ויטאל, כפי שהבאנו, חי בפחד תמידי שמא ימות ביד גויים, כי חס וחלילה ארמילוס הרשע יהרוג את משיח בן יוסף. והיות שלרבי חיים ויטאל הייתה בחינת נשמת משיח בן יוסף, הוא פחד מאוד מהעניין הזה.

יבגן לשלוב האותיות שהוא סוד "ה' בְּהִיבֵל קְדָשׁוֹ". כלומר, כשאתה אומר שם ה', אתה צריך לכוון 'אדון הכל' – כקריאתו, וגם לכוון 'הוי"ה הווה ויהיה' – ככתיבתו שם הוי"ה. וגם לשלב את ששתי השמות של הוי"ה ואדנות זה בזה, כזה: י-א-ה-ד-ו-נ-ה-י. שזהו "ה' בְּהִיבֵל קְדָשׁוֹ" – שם הוי"ה תוך שם אדני" שהוא היכל קדשו.

ובפנימיות אתה מכוון לשם אדני" – 'כיסא הכבוד', ולשם הוי"ה – בחינת היושב על הכיסא. ומעתה אומר האור החיים, וז"ל: ומעתה בְּהִיבֵל ב' שְׁמוֹת (י-א-ה-ד-ו-נ-ה-י) יַעֲמִדוּ יַחַד ב' אוֹתוֹת ה' ה' ה"א קִדְּם לְיוֹד, וְהֵם הָאוֹתוֹת הַנִּרְשָׁמוֹת בְּמִשְׁפְּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל הַחֲנֻכִּי הַפְּלִאִי שֶׁקוֹדֶמֶת ה"א לְיוֹד שֶׁהֵם אוֹתוֹת חוֹתֶם "ה' בְּהִיבֵל קְדָשׁוֹ" וְיִבְנֶה מִשְׁנֵיהֶם שֵׁם י"ה הַרְמוֹז בְּמֵאָמֶר "שְׁבִטֵי יְהוָה", עכ"ל.

ביאור תירוץ האור החיים

כ. אכן עדיין צריך הסבר שאף שבשם המשולב ה' קודמת לאות ה', אבל איך זה קשור לכאן, ועוד שכאן כתוב מפורש "שְׁבִטֵי יְהוָה" – י קודם לה'. ונראה לבאר בכוונתו הקדושה, דהיות שאנחנו מדברים על קדושת ישראל. וכל איש ואישה, צריכים לדעת שהם בעצמם, האיש והאישה, יש להם ייחוד קדוש. כי כשהאיש קדוש הוא בחינת שם הוי"ה, וכשהאישה קדושה היא בחינת שם אדני". ובייחוד בזיווג של האיש והאישה הקדושים, הם עושים בעצמם שילוב של שם הוי"ה עם שם אדני". ודרך אגב, זו אחת הכוונות של הזיווג, שאדם שמכוון בקדושה וטהרה, הוא מכוון את שלוש שמות הקודש האלה: שם י-ה-ו-ה ששוכן עלי, ואשתי בחינת שם אדני", ועל ידי הייחוד נוצר שילוב של הוי"ה ואדנות: י-א-ה-ד-ו-נ-ה-י. וכיון שישיראל אז היו כולם קדושים כמו שכתוב "שְׁבִטֵי יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל" ויש בהם את השמות האלו, ובשילוב שלהם בסיום אות ה' קודמת ל"י.

ולמה דווקא מתסכלים על שתי האותיות האחרונות? משום ששתי האותיות האחרונות נקראות "חותם השם", חותם של שם הוי"ה – אות ה' אחרונה. חותם של שם אדני" – אות י'. חותם זה תמיד הסימט, וממילא אומר האור החיים הקדוש, החותם של שם הוי"ה והחותם של שם אדני" זה אותיות ה' ו-י. וקודם בא ה' של חותם שם הוי"ה ואחר כך י' של חותם שם אדני", ולכן נכתב "הַחֲנֻכִּי".

חותם שם ה' בשבטי ראובן שמעון וזבולון

כא. מתוך הדברים שהאור החיים הקדוש מאיר לנו, נלך לעוד חידוש. אם שמים לב במשפחות (וכאן התעוררתי ע"י חידוש של מ"ד הרה"ח ר' יצחק גינבורג שליט"א), בשמות של המשפחות כמעט כולם חוץ משתיים שרש"י מסביר למה, באים בתבנית כפי שאמרנו: 'חנוך – החנוכי, 'פלוא – הפלואי. אבל בשמות של השבטים גופם, לא כתוב ה' ו-י. חוץ משלושה שבטים: כי רק אצל ראובן כתוב "הַרְאוּבֵנִי", ובשמעון כתוב "הַשְּׁמֻעֲנִי". אבל אחר כך ביהודה כתוב "למשפחות יהודה", "למשפחות יששכר". ושוב בזבולון כתוב: "הַזְּבֻלֵנִי". ואחר כך כשמדבר על גר, אשר, דן, נפתלי, יוסף ובנימין, אין חותם. ולמה רק ג' שבטים כן קיבלו את החותם הזה?

הטעם שלא כתוב בכל השבטים חותם י"ה

כב. רק שבאמת יש לשאול, מדוע באמת על השבטים לא כתוב את החותם של י-ה בכל הפרשה, ורק בשמות המשפחות של

בתחילת התיבה ואות י' בסוף, ובאו ללמדך ששם י-ה מעיד עליהם שכשרים הם, וכמו שכתוב (תהלים קכב, ד) "שְׁבִטֵי יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל". והוצרכו לעדות זו, שהיו אומות העולם אומרים: מה אלה נמנים למשפחותיהם? מה אתם חושבים, המצרים הללו ששטופי זימה הם שלטו בגופם, וכי לא שלטו גם בנשותיהם? אמר הקדוש ברוך הוא: שלא, ובני ישראל היו שמורים "שְׁבִטֵי יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל", שמי מעיד עליהם שהם שמורים, ואף אחד לא שלט בהם.

ומצינו רק אחת שקלקלה, "שְׁלֹמִית בַּת דָּבָרִי" (ויקרא כד, יא), וגם היא הייתה שלא ברצונה. ולמה פרסמו אותה? אלא כמו שפירש"י שם שלמה נקראת שלומית בת דברי, שהייתה מפטפטת ומדברת עם אנשים, אומרת לכל אחד "שלום מה שלומך", בין לאיש יהודי בין לגוי, בין לזכר בין לנקבה. ולכן ראו אותה כמה היא יפה, ואותו נגוש מצרי התקנא בה. אבל אם הייתה מקיימת (תהלים מה, יד) "כָּל כְּבוֹדָה בַּת מְלֶךְ פְּנִימָה", היה הכל בסדר.

מדוע בחתימת שמות המשפחות התהפכו אותיות י"ה

יז. והנה, אחרי שהבאנו את המדרש ששם י-ה מעיד עליהם בסוד "שְׁבִטֵי יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל", יש פה קושיא עצומה שכל אחד צריך לשאול אותה, וגם האור החיים שואל אותה במקום: אם זהו שם י-ה, היה צריך להיות כתוב: חנוך משפחת יחנוכה! שתתחיל באות י' ותסיים באות ה', ולא 'הַחֲנֻכִּי'. לפלוא משפחת יפלואה. ואף שזה עכשיו נשמע לנו קצת מוזר, אם היה כתוב כך היינו מתרגלים וזה היה בסדר.

כסא הכבוד נקרא "היכל קדשו" כי מכוון כנגד בית המקדש

יח. ומתוך האור החיים לבאר למה התהפכו האותיות של שם י-ה, ונכתב קודם ה' ואחר כך י', וז"ל: וְרֵאִיתִי לְתֵת טַעַם לְמָה נִקְבַּע בְּהֵם הַשֵּׁם שְׁלֵא בְּסִדְרוֹ ה"א בְּתַחֲלָה וְיוֹד בְּסוֹף, בְּהַקְדָּם דְּבִרְיָהֶם וְי"ל (וזהו צו ח"ג דף כט: ב) כִּי פְּלִלוֹת נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם מְכַסֵּא כְּבוֹדוֹ יִתְבַּרְךְ אֲשֶׁר יִקְרָא (תבוק ב, כ) "הֵיבֵל קְדָשׁוֹ" וְיִתְכַנֶּה בְּשֵׁם אֲדֹנָי, עכ"ל.

כלומר, מאיפה חצובות נשמות ישראל? מתחת כיסא הכבוד, והכסא הכבוד נקרא "היכל קדשו". ומי שמעיין בזה קצת, קשה לו קושיא: כי תמיד אנחנו יודעים ש"היכל קדשו" זה ספירת המלכות. כי המילה 'היכל', הגימטריא שלה עולה כמניין שם אדני" (65), ואם כן זה לא כיסא הכבוד, שהרי כיסא הכבוד זה 'בינה'! והיישוב לקושיא הזאת הוא, שכתוב בפסוק בשירת הים (שמות טו, יז) "מְכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלַּת ה' מְקַדֵּשׁ אֲדֹנָי בּוֹנֵנוּ יִדְיָךְ", ופירש"י וז"ל: 'מכוון לשבתך – מקדש של מטה מכוון כנגד כסא של מעלה אשר פעלת'. והרי שכיסא הכבוד – 'היכל קדוש קודש דבריאה', ככה האריז"ל קורא לו, זהו כיסא הכבוד, כנגדו מכוון בית המקדש של מטה שהוא "היכל קדשו", ולכן אומר האור הקדוש שכסא הכבוד נקרא "היכל קדשו", כי הוא מכוון כנגד בית המקדש של מטה.

כוונת שתי שמות הוי"ה אדני"

יט. ונמשיך בדברי האור החיים הקדוש, שאומר מה שקדם לנו מאנשי אמת: וכפי מה שקדם לנו מאנשי אמת (טושי"ע א"ח סי' ה') כִּי יִתְחַיֵּב כָּל הַמוֹצֵיא מִפִּי הַזְּכָרֶת הַשֵּׁם לְכַוֵּן לְאוֹתוֹת הַמְזֻכָּרוֹת בְּפִי וְהַעֲלֵמוֹת בְּמַחְשָׁבָה, הַמְזֻכָּרוֹת שֵׁם אֲדֹנָי, וְהַעֲלֵמוֹת שֵׁם הַיְיָ, גַם

ורש"י אומר, וז"ל: על שם יציאתה נקראת 'בת לאה', שאף היא יצאנית היתה, שנאמר 'וַתֵּצֵא לְאָה לְקָרְאָתוֹ', ועליה משלו המשל (יחזקאל טו, מד) "בְּאֵמָה בְּתָהּ", ע"כ.

ביאור מעשה לאה קודם לידת יששכר

כו. והנה באמת לאה התכוונה לשם שמים (בראשית רבה עה, ה) וכמו שעוד מעט נאמר, אבל המדרש (שם) גם דורש "וַתֵּצֵא דִּינָה בַת לְאָה" – שלא הניחה אותו אפילו לשטוף רגליו. אכן בגמ' (עירובין ק, ב) כתוב: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל אשה שתובעת בעלה (הכוונה תובעת בלב, כמבואר שם בהמשך הגמ') לדבר מצוה – הוויין לה בנים שאפילו בדורו של משה לא היו כמותן, ע"כ. והרי שבזכות זה יצא ממנה יששכר, שעליו נאמר שבח גדול (דברי הימים א' יב, לג) "וּמִבְּנֵי יִשְׁשַׁכָּר יוֹדְעֵי בִּינָה לְעֵתִים לְדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל רְאִישֵׁיהֶם מֵאֲתָנִים" – היינו שביששכר היו נבונים מה שלא היה אפילו בדורו של משה. והכל בזכות לאה הצדקת, שראה ה' כמה לאה מחזרת להעמיד שבטים! ולא היה איכפת לה שום דבר, רק אולי תזכה להעמיד עוד שבט מיעקב, והייתה מוכנה לעשות הכל בשביל הדבר הזה. ולכן לכאורה, הייתי מצפה שיהיה כתוב 'היששכרי', כדי להעיד שלא היה כאן פגם של אישה "תובעת בפה" שהוא גם כן אחד מהדברים הלא טובים.

יששכר זבולון תרי פלגי גופא

כו. אלא שזה עצמו התירוץ, שיששכר לא צריך חותמת! כי יששכר היה 'בן תורה' הכי גדול מכל השבטים, וא"כ ברור כשמש שאין שום פגם בו, דאם זכה להיות הכי בן תורה ברור שהורתו ולידתו הכל בקדושה גמורה. רק שלכאורה יש להקשות, מילא יששכר נולד מהמעשה החשוב שעתה לאה, אבל לאיזה טעם נולד גם זבולון ללאה, הרי כל האימהות רצו ללדת שבטים, ומדוע קיבלה לאה אחרי יששכר גם את זבולון. והתירוץ לזה: כי יששכר וזבולון הם כנגד נצח ויהוה, "תרי פלגי גופא", יששכר הוא הלומד תורה, וזבולון הוא התומך בתורה. נמצא שאין דבר כזה יששכר בלי זבולון, כי מה יעשה יששכר בלי פרנסה? לא יוכל לשבת ללמוד כלום וכל היום רק ידאג. כל יששכר חייב איזה זבולון איתו.

מכח המעשה עם יששכר נולד גם זבולון

כת. ולכן, ברגע שלאה באה ועשתה מעשה שבזכותו קיבלה את יששכר, אוטומטית היא קיבלה גם את זבולון. נמצא שאותו מעשה שגרם את לידת יששכר, שיש בו איזו בחינה של תובעת בפה, אבל באמת כולו היה קדושה וכנ"ל, ממשיך ופועל שנולד זבולון. עכשיו, יששכר בעצמו לא צריך חותמת, וכמו שביארנו משום שהוא בן תורה, וכמו שכתוב (בראשית מט, יד) "יִשְׁשַׁכָּר חֹמֶר גָּרֶם" – ותרגם יונתן: 'יששכר חמיר פאורייטא' (יששכר טעון בתורה), וא"כ יששכר כל כולו רק תורה, והתורה בעצמה מעידה עליו שכל לידתו רק בקדושה, ולכן לא צריך עליו שום עדות וחותמת של שם י"ה. אבל זבולון, שגם הוא נולד בזכות הדבר הזה שעשתה לאה והוא חד גופא ותרי פלגי דגופא, הוא כן צריך חותמת. שהרי אחרי הכל, הוא 'ביזנעס מן' איש עסקים, נכון תומך שהוא בתורה והכל טוב ויפה, אבל 'ביזנעס מן' כן צריך חותמת שהכל נעשה בכשרות. ולכן מקבל זבולון את חותם העדות: "הזבולני".

בניהם? והתשובה: כי השבטים חיו לפני השעבוד במצרים, והיו בארץ ישראל, ולא היה עליהם איזה ערעור שצריך מי שיעיד עליהם. ורק המשפחות של בניהם, שכבר היו בגלות מצרים וחוו את שיעבוד מצרים, לגביהם היה צריך להגיד חותם שם י-ה. אבל לפ"ז הקושיא מתגברת: מה השתנה אצל ראובן, שמעון וזבולון ששם י-ה מעיד עליהם? ופה נגיד תירוץ נפלא.

חותם י"ה שהוצרך בשבטי ראובן ושמעון

כג. והנה על ראובן ושמעון, תירץ הרב גינזבורג, אבל לגבי זבולון הוא לא כל כך תירץ, ולכן אני רוצה להגיד תירוץ על זבולון. נתחיל ממה שהוא תירץ. יש גמרא (נדרים כ, ב), על הפסוק (יחזקאל כ, לח) "וּבְרֹחֵי מִקְּדָשׁ הַמִּדְרֹשִׁים וְהַפְּשׁוּעִים בֵּי" – אלו בני תשע מידות. כך כתוב שם בגמרא בנדרים. ומי הם בני תשע מידות? הובא שם הסימן "אסנת משגע"ח (אנסה, שנואה, נידון, תמורה וכו'). ולפ"ז, לראובן, היה לו איזה בחינה של 'בן תמורה', היות שיעקב אבינו היתה דעתו על רחל, ככתוב (בראשית כט, כה) "וַיְהִי בְּבִקְרֹךְ וְהָיָה הוּא לְאָה", אבל בלילה הוא חשב שזו רחל. אם כן ראובן הוא בחינה של חס וחלילה בן תמורה. וגם על שמעון כתוב (בראשית כט, לג) "וַתֹּאמֶר בִּי שְׁמַע ה' בִּי שְׁנוּאָה אֲנֹכִי וַיִּתֵּן לִי גַם אֶת זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שְׁמַעוֹן", וחס וחלילה יש כאן 'בני שנואה'.

אבל באמת אין כאן לא בני תמורה ולא בני שנואה, והתשובה היא, כמו שרש"י אומר על הפסוק (בראשית כט, כה): "וַיְהִי בְּבִקְרֹךְ וְהָיָה הוּא לְאָה", וז"ל: אבל בלילה לא היתה לאה, לפי שמסר יעקב לרחל סימנים. ואומר האר"ז"ל (שער המצוות פרשת כי תצא במצוות אתנן), שעל ידי הסימנים, לאה בעצמה קיבלה את הנשמה של רחל. ולכן ראובן הוא לא בן תמורה במה שיעקב חשב על רחל, כי לאה היתה עם נשמת רחל, וזהו תירוץ נפלא. ואם כן, כיוון שהיה חשש מצד האנשים שיש פה בראובן בחינת 'בן תמורה', צריך היה לכתוב 'הראובני'. ולמה הראובני? להורות ששם י-ה מעיד עליהם: אל תחשוב שראובן בן תמורה, השם מעיד עליו שלא!

יישוב הפסוק "וַיִּרְא ה' בִּי שְׁנוּאָה לָאֵה"

כד. וכן אצל שמעון, מה שכתוב (בראשית כט, לא) "וַיִּרְא ה' בִּי שְׁנוּאָה לָאֵה", ודאי אין זה שנואה כפשוטו שהרי כתוב (בראשית כט, ל) "וַיִּצְאָהּ גַם אֶת רַחֵל מִלְּאָה", כלומר, לא שחס וחלילה יעקב אבינו לא אוהב את לאה, הוא אהב אותה מאוד! רק בערך אהבת רחל, אצל לאה זה נקרא כביכול 'שנואה'. וכמו שמובא (תיקוני זוהר תיקון ע' דף קלה:), שאפילו כתר עליון, חשוכא הוא קודם עילת העילות. כלומר, לפני עילת העילות הקדוש ברוך הוא, אפילו ספירת הכתר בעצמה שהיא הכי גבוהה, לעומת אור האין סוף ברוך הוא, נקראת חושך. וכן כאן: לעומת האהבה שאהב יעקב את רחל, לאה היתה נקראת ביחס לזה 'שנואה', הרי זה רק 'שנואה בערכין', ולא שחס וחלילה הייתה לאה שנואה. אז שוב שם י-ה בא להעיד עליו – "השמעני".

מדוע זבולון נצרך לחותמת הזבולוני

כה. ועתה נבוא ליתן טעם על זבולון, ונשאל קושיא יותר גדולה! על פי הסדר הזה, הייתי מצפה שיהיה כתוב 'היששכרי'. ולמה? כי כתוב (בראשית ל, טו) "וַתֵּצֵא לְאָה לְקָרְאָתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תְּבוּא בִּי שְׁכָר שְׁכָרְתִּיךָ". וכתוב אחר כך (בראשית לד, א) "וַתֵּצֵא דִּינָה בַת לְאָה",